

dr. Kiss Annamária¹

**A végrendeletek alaki érvényességi kellei
a bírói gyakorlat tükrében**

¹ dr. Kiss Annamária, bírósági titkár, Szekszárdi Törvényszék

I. Bevezetés

A magyar jog szerint örökölni végintézkedés vagy törvény alapján lehet, az előbbi esetben a végintézkedésen alapuló öröklésről, míg az utóbbiban törvényes öröklésről van szó. A két jogcímen alapuló öröklési rend egymáshoz való viszonya koronként változó képet mutatott. Míg a római jog a végrendelezési jogban a polgár jogainak betetőzését látta, addig bő egy évszázaddal ezelőtt Grosschmid Béni úgy vélekedett, hogy² „... hazánk nem humusa a végrendelezésnek, népünk igen nagy része a végrendelet tételében a törvény iránti tiszteletlenséget, mert a törvény akaratának megszegését látja”³ Ezért nem véletlen, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (továbbiakban: régi Ptk.) első helyen a törvényes öröklés rendjét szabályozta, és rendszertanilag ezt követték a végintézkedésen alapuló öröklés szabályai. Ezen a téren a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) koncepcionális változást hozott, mivel a törvényes öröklést megelőzően szabályozza a végrendeleti öröklést azzal, hogy a törvényes öröklés kizárólag végintézkedés hiányában vagy annak hézagaiban érvényesül.⁴

Az alábbiakban a végintézkedésen alapuló öröklés kérdéskörét, ezen belül pedig azt kívánom górcső alá venni, hogy a jelenlegi szabályozás milyen formai követelményeket, illetve összeférhetetlenségi szabályokat állapít meg a végrendelet létrejöttére vonatkozóan, továbbá, hogy mely hibák, illetve hiányosságok vezethetnek oda, melyek adott esetben a végrendelet teljes vagy részleges érvénytelenségét eredményezhetik. A fentieket – a teljesség igénye nélkül – igyekeztem bírósági döntésekkel is szemléltetni, amelyeknek egy része ugyan még a régi Ptk. hatálya alatt született, ugyanakkor az anyagi jogi szabályok többsége tartalmilag ma sem változott, így álláspontom szerint ezek a döntések a jogalkalmazók számára továbbra is iránymutatásként szolgálhatnak.

II. A végintézkedés szabadsága

² Orosz Árpád, In: Polgári jog, bevezető és záró rendelkezések, az ember mint jogalany, öröklési jog. Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2013. 175. o.; [rövidítés: Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im.]

³ Magyar Magánjog (szerk: Szladits Károly), VI. kötet – Öröklési jog, Budapest. 1939. 548. o. Idézi: Orosz Árpád, In: Polgári jog, bevezető és záró rendelkezések, az ember mint jogalany, öröklési jog. Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György), Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2013. 175. o.

⁴ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im. 175. o.

Az öröklési jog alapvető szabálya, hogy az a vagyon, amely az örökhagyó uralma alatt állott, az örökhagyó halálával se váljék uratlanná; a jogszabály által biztosított lehetőség arra, hogy az örökhagyó a halála esetére is kiterjedően törődjék a vagyonával. Az öröklés létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen minden olyan társadalmi rendben, amely az államtól független, szabad ember magánautonómiáját biztosítani kívánja. Az öröklési jog területén az ember magánautonómiája a végintézkedési szabadság formájában jelenik meg. Az örökhagyó végintézkedési szabadsága az örökhagyónak azon hatalmasságát foglalja magában, hogy maga dönthet arról: a vagyonából azok részesüljenek, akiknek azt ő vagy a törvény rendelte.⁵ Vékás és Weiss magyarázata szerint ez az elv a tulajdonos rendelkezési szabadságából következik, és lényege, hogy bár a jogalkotó megállapított számos szabályt, amelyek a hagyatékából való részesedés társadalmilag elfogadott rendjét tükrözik, az örökhagyó végintézkedése főszabály szerint elsődlegesen érvényesül ezek felett.⁶

A végintézkedési szabadságot érdemes több oldalról is megvizsgálni, hiszen egyrészt jelenti azt, hogy az örökhagyó eldöntheti, hogy egyáltalán kíván-e halála esetére vagyonáról rendelkezni. Másodsorban jelenti az alanyválasztás szabadságát is, miután az örökhagyó szabadon dönthet arról, hogy kit kíván örökösének megnevezni, vagy éppen kit szeretne kitagadni. Harmadrészt a tartalom meghatározásának szabadságát is magában foglalja, mely tekintetben az örökhagyó szabadon rendelkezhet a hagyatékról, eldöntheti, hogy melyik örököse mely vagyontárgyat örökölje, vagy meghatározhatja a hagyaték megosztásának arányát. Akár pozitív, akár negatív tartalommal is rendelkezhet a vagyonáról, azaz meghatározhatja, hogy a hagyatékából kinek és mit szeretne juttatni, de lehetősége van arra is, hogy csak kitagadást fogalmazzon meg végintézkedésében.⁷ A végintézkedés szabadságának utolsó szegmensét a formaválasztás szabadsága jelenti, miután az örökhagyó egyoldalú jognyilatkozatával (végrendelet), de akár kétoldalú jogügylettel (öröklési szerződés, halálal esetére szóló ajándékozás) is rendelkezhet vagyonáról halála esetére.⁸

⁵ Orosz Árpád: A Földforgalmi törvény ejtette sebek a Ptk. végintézkedésen alapuló öröklési szabályain. = Közjegyzők Közlönye 19. évfolyam 2015/5, 70. o.

⁶ Weiss és Vékás, In: Vékás-Gárdos Ptk. Kommentár. 2388. o. Idézi: Miczán Péter: A jogvesztéssel fenyegető (in terrorem) végrendeleti kikötésekről – a rosszhiszemű perindítás jogügyleti korlátozásáról II. = Közjegyzők Közlönye 2017/1. 21. o.

⁷ Hornyák Zsófia: A végintézkedési szabadság érvényesülésének kérdése a mezőgazdasági földek öröklése esetén. In: Gellén Klára (szerk.): HONORI ET VIRTUTI Ünnepi tanulmányok Bobvos Pál 65. születésnapjára, SZTE ÁJTK Üzleti Jogi Intézet, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2017. 154. o.

⁸ Barzó Tímea - Juhász Ágnes - Pusztahelyi Réka - Sági Edit: Öröklési jog. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2016. 28.

1. Érvényesnek kell-e tekinteni a végrendeletet, ha az örökösnevezést egyáltalán nem tartalmaz?

A végrendelezési szabadság elvéből következően az örökgyó a végrendelete tartalmát szabadon határozza meg. Ez a szabadság jut kifejezésre abban, hogy az örökgyó szabadon dönt a hagyatékában részesíteni kívánt személyek köréról. Az örökösnevezés tehát rendszerinti tartalmi eleme a végrendeletnek, de egyben nem érvényességi kelléke. E kérdésben foglalt állást a bíróság az alább bemutatott jogesetben⁹.

Az ügy tényállása szerint az örökgyó és házastársa 1980. július 3. napján végrendeletnek nevezett közös okiratot készítettek, melyben úgy rendelkeztek, hogy a korábban elhunyt lányuk gyermekét – az unokájukat – minden örökségből kizárják. Az örökgyó törvényes örököse a fia és az örökségből kizárt unokája lenne, míg a túlélő házastársát özvegyi haszonélvezeti jog illeti meg. A hagyatéki eljárásban a közjegyző az örökgyó hagyatékát teljes hatállyal, törvényes öröklés jogcímén egymás között egyenlő arányban az örökgyó fiának és unokájának adta át a túlélő házastárs haszonélvezeti jogával terhelt.

A közjegyző álláspontja szerint az okirat nem tekinthető végrendeletnek, mert abban az örökgyó halála esetére vagyonáról és vagyonának örököséról nem rendelkezett.

A hagyatékátadó végzés ellen benyújtott fellebbezés alapján a másodfokú bíróság a közjegyző végzését megváltoztatta és a hagyatékot ideiglenes hatállyal a végrendelet alapján az örökgyó fiának adta át a túlélő házastárs haszonélvezeti jogával terhelt. Kifejtette továbbá, hogy tévedett a közjegyző akkor, amikor a hagyaték átadása során a végrendeletet – függetlenül attól, hogy az érvényes vagy érvénytelen – figyelmen kívül hagyta.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a másodfokú bíróság helyesen állapította meg, hogy az örökgyó és házastársa által készített okiratot végrendeletnek kell tekinteni. Döntésében utalt arra, hogy az örökösnevezés a végrendeletnek nem érvényességi feltétele. A végrendelet érvényes akkor is, ha örökösnevezést egyáltalán nem tartalmaz, hanem csak a törvényes örökös kizárásáról, kitagadásáról, abban az örökgyó hagyományrendelést vagy egyéb intézkedést tesz. Kimondta, hogy a csupán ilyen rendelkezést tartalmazó végrendelet – amennyiben az a megkívánt alaki követelményeknek és jogszabályi előírásoknak megfelel – tartalmát tekintve érvényesnek tekintendő.

A bíróság döntését értékelve utalni kívánok a Ptk. 7:12. §-ban foglaltakra, mely szerint az okirat végrendeleti jellegének megállapításához az szükséges, hogy az örökgyó halála

⁹ Legfelsőbb Bíróság P.törv.II.20.869/1985.; közzétéve BH 1986.277.

esetére szóló vagyoni rendelkezést tartalmazzon, és külsőleg az örökhagyótól származónak mutakozzék. Mindezek alapján a törvény e két feltétel hivatalbóli vizsgálatát rója a bíróságra, illetve a közjegyzőre, ezek hiányában ugyanis végrendeletről nem lehet szó. Miután az adott esetben az említett feltételek fennállnak, az örökösnevezés hiánya nem fosztja meg az okiratot a végrendeleti jellegétől. Általános érvennyel kimondható tehát, hogy az örökösnevezés a végrendeletnek nem érvényességi feltétele.¹⁰

Az okirat végrendeleti jellegének megállapítása kapcsán feltétlen kiemelést érdemel a Kúria elnöke által létrehozott Új Ptk. Tanácsadó Testületének véleménye. A Tanácsadó Testület szerint végintézkedésnek minősül a Ptk. 2:31. § (4) bekezdésében (gondnokrendelés), 4:226. § (1) bekezdésében (nevezett gyám) és 4: 233. § (1) bekezdés e) pontjában (kizárás a gyámság viseléséből) említett végintézkedés abban az esetben is, ha az egyébként vagyoni jogi szempontból a Ptk. 7:12. §-ában foglalt feltételeknek nem felel meg, mert vagyoni rendelkezést egyáltalán nem tartalmaz. Az örökhagyó kizárólag a 2:31. § (4) bekezdésében, a 4:226. § (1) bekezdésében illetőleg a 4:233. § (1) bekezdés e) pontjában foglaltakat tartalmazó rendelkezésének végintézkedési jellege és érvényessége nem múlik azon, hogy további, halál esetére szóló vagyoni rendelkezést (adott esetben bármilyen csekély értékű haszontalan vagyontárgyra vonatkozó örökösnevezést) tartalmaz-e vagy sem. Vagyonról szóló rendelkezésnek kell tekinteni ugyanakkor azt a halál esetére szóló jognyilatkozatot is, amely csak kizárást vagy kitagadást tartalmaz, vagy a juttatást valamely nem vagyoni kötelezettség teljesítésétől teszi függővé.¹¹

III. A végintézkedési képesség

Végintézkedésnek tekinthető minden olyan jogügylet, amely a halál esetére szóló, joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozatot tartalmaz. A Ptk. a végintézkedésnek három formáját ismeri: a végrendeletet, az öröklési szerződést és a halál esetére szóló ajándékozást.¹²

Azok a személyek, akik érvényes végintézkedést tehetnek, rendelkeznek végintézkedési képességgel. Végintézkedési képesség nemcsak a cselekvőképességgel rendelkező személyeket, hanem – erre vonatkozó külön szabályok mellett – a korlátozottan

¹⁰ Orosz Árpád: Végrendelet. In: Osztovits András (szerk.) Bírói gyakorlat füzetek 1., Opten Informatikai Kft. Budapest, 2012. 13-14. o. [rövidítés: Orosz: Bírói gyakorlat füzetek im.]

¹¹ https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=759&body_value=2024.december.2.

¹² Sándor István: Polgári Jog III. Az öröklési jog, a családi jog. Patrocinium Kft. Budapest, 2018. 23. o. [rövidítés: Sándor - im.]

cselekvőképeseket is megilleti. Miután azonban a végrendelezési nyilatkozat a legszemélyesebb jognyilatkozatainak közé tartozik, ezért a cselekvőképtelen személy, aki élők közötti vagyoni nyilatkozatai körében a törvényes képviselőjére van utalva, végintézkedésre szóló jognyilatkozatot képviselője útján sem tehet.¹³

IV. A végrendelet

A végrendelet fogalmát a Ptk. 7:12. §-a határozza meg, mely szerint az okirat végrendeleti jellegének megállapításához az szükséges, hogy az örökhagyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezést tartalmazzon és külsőleg az örökhagyótól származónak mutakozzék.¹⁴ A régi Ptk. a végrendelet definícióját nem tartalmazta, ezt a hiányt a bírói gyakorlat pótolta azzal, hogy a Legfelsőbb Bíróság PK. 85. számú állásfoglalásának a) pontja meghatározta azt a két minimális feltételt, amelynek megléte esetén az örökhagyó nyilatkozatát végrendeletnek kell tekinteni. A Ptk. teljes egészében ezt a fogalommeghatározást vette át.¹⁵

Végrendelezni közvégrendelettel vagy írásbeli magánvégrendelettel lehet, szóbeli végrendelezésnek a Ptk. által meghatározott esetben lehet helye.

1. Közvégrendelet

A Ptk. szerint közvégrendeletet csak közjegyző előtt lehet tenni. A régi Ptk. alapján közvégrendeletet a bíróságon is lehetett tenni, de ez a végrendelezési forma nem ment át a gyakorlatba. A bírósági szervezeti törvény által rögzített feladatok közé sem illeszthető az okiratszerkesztési kötelezettség, másrészt nehezen volt összeegyeztethető a bíróság igazságszolgáltatási funkciójával,¹⁶ ennek okán a Ptk. a közvégrendelet tételének ezen lehetőségével szakított.

A közvégrendelet alaki érvényességére a közjegyzői okiratok érvényességét szabályozó rendelkezések irányadók. A közjegyző előtt tett végrendelet csak akkor tekinthető közvégrendeletnek, ha rendelkezik a közjegyzői okiratokra meghatározott általános kellékekkel. Ebből következően nem tekinthető közvégrendeletnek pl. az az okirat, melyen a közjegyző csak az aláírásokat hitelesítette.¹⁷ A Györi Ítéltábla Pf.20034/2022/6. számú

¹³ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im. 181. o.

¹⁴ Ptk. 7:12. §

¹⁵ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im 182.o.

¹⁶ Dr. Orosz Árpád: Változások az öröklési jogban = Jegyző 2013/6. szám. 24-26. o.

¹⁷ Vékás Lajos: Öröklési Jog. Eötvös József Könyvkiadó. Budapest, 2014. 41-42. o. [rövidítés: Vékás im.]

határozatában kimondta, hogy az alakilag érvényes közvégrendeletnek a közjegyzői okiratokkal szemben támasztott jogszabályi követelményeknek is meg kell felelnie, így a közvégrendeletből nem csak a felolvasása tényének, hanem a felolvasás kezdő és befejező időpontjának is óra és perc pontossággal ki kell tűnnie.¹⁸

Közvégrendeletet bárki tehet, aki rendelkezik végrendelezési képességgel. Ugyanakkor a Ptk. 7:14. §-ban kötelező végrendeleti formaként írja elő a közvégrendeletet a korlátozottan cselekvőképes kiskorúak, a cselekvőképességének vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorúak, a vakok, az írástudatlanok, illetve az olvasásra vagy nevüknek aláírására képtelen állapotban lévők számára.¹⁹ A korlátozottan cselekvőképes személyek, tehát a 14 és 18 év közötti kiskorúak és a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondokság alá helyezett nagykorúak fokozottabban befolyásolhatóak, ezért a törvény végrendelezésükhöz megkívánja a nyilatkozatuk ellenőrzése szempontjából nagyobb garanciát nyújtó közvégrendeleti formát.²⁰ A kialakult bírói gyakorlat szerint a cselekvőképességet korlátozó gondokság hatálya alatt álló személynek nem a törvény által előírt (közvégrendelet) formában tett végrendelete a gondokság alá helyezés okának megszűnése után ráutaló magatartással nem tehető érvényessé.²¹ Megjegyezni kívánom e körben, hogy a régi Ptk. 624. § (2) bekezdése a jelenlegi szabályozástól eltérő rendelkezést tartalmazott a korlátozottan cselekvőképes nagykorúak végrendelezése tekintetében. A korábbi szabályozás ugyanis kimondta, hogy a korlátozottan cselekvőképes személy csak közvégrendeletet tehet; végrendelete érvényességéhez sem a törvényes képviselő hozzájárulása, sem a gyámhatóság jóváhagyása nem szükséges. Eszerint a végrendelet érvényessége szempontjából nem volt jogi jelentősége annak, hogy a bíróság milyen ügycsoportra vonatkozó jognyilatkozatok megtétele körében korlátozta az örökhatóság cselekvőképességét. Az új Ptk. a nemzetközi és a hazai jogfejlődés eredményeként változtatott a régi Ptk. rendelkezésén és az egyén önrendelezési jogának minél szélesebb körű biztosítása érdekében írja elő, hogy a közvégrendeleti forma kizárólag a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú esetében alakítható.²²

Noha a közjegyző hivatalos személy, a törvény mégis szükségesnek látta az összeférhetlenségi szabályok felállítását.²³ A Ptk. által meghatározott összeférhetlenségi

¹⁸ Győri Ítéltábla Pf.20.034/2022/6.

¹⁹ Ptk. 7:14. § (4)-(5) bekezdés

²⁰ Fővárosi Ítéltábla Pf.20.087/2024/8.

²¹ EBH2005. 1210.

²² Fővárosi Ítéltábla Pf.20.087/2024/8.

²³ Vékás im. 42. o.

szabályok egy része az összeférhetetlen személy előtt tett végrendeletet egészében érvénytelenné nyilvánítják, míg a szabályok más része csak az összeférhetetlen személy és a hozzá közelálló javára tett juttatást teszik érvénytelenné.

Ekként, ha a közjegyző, aki előtt a közvégrendeletet tették, a végrendelkezőnek vagy házastársnak hozzátartozója, gyámja vagy gondnoka, az előtte tett közvégrendelet egészében érvénytelen. Ebben az esetben az érvénytelenség oka a közokirat készítésében eljáró személy érdekeltsége, függetlenül attól, hogy a végrendelet alapján részesül-e juttatásban vagy sem. Nem érinti a végrendelet egészének érvényességét, de érvénytelen az a juttatás, amely a közreműködő személy, annak hozzátartozója, gyámja, gondnoka, gyámoltja, vagy gondnokoltja javára szól. Utóbbi esetben a közreműködő személy, vagy annak hozzátartozói kapnak juttatást a végrendelet alapján, mely juttatás érvénytelennek tekintendő, azonban a végrendelet egyéb részeiben még érvényes lehet.²⁴

2. Az írásbeli magánvégrendelet és annak közös szabályai

Az írásbeli magánvégrendeletnek az alaki kellékek szempontjából három formáját különböztetjük meg: a saját kezűleg írt (holográf), a más által írt (allográf), valamint a közjegyzőnél letett írásbeli magánvégrendeletet. A Ptk. szabályainak egy része valamennyi írásbeli magánvégrendeletre vonatkozik, ekként ezen szabályok megsértése az írásbeli magánvégrendelet bármelyik formájának érvénytelenségét eredményezi.²⁵

2.1. Az írásbeli magánvégrendelet nyelve

Írásbeli magánvégrendeletet csak olyan nyelven lehet érvényesen megtenni, amelyet a végrendelkező ért, és amelyen holográf végrendelet esetén írni, allográf végrendelet esetén olvasni tud.²⁶ Mindezek alapján érvénytelen az az írásbeli magánvégrendelet, amely olyan nyelven készült, amelyen a végrendelkező nem ért, vagy ért ugyan, azonban írni vagy olvasni nem tud. Abban az esetben, ha az örökhagyó írni vagy olvasni semmilyen nyelven nem tud, akkor vagy közvégrendeletet, vagy pedig – ha annak feltételei fennállnak – szóbeli végrendeletet tehet.

²⁴

²⁵ Sándor im. 24., 26. o.

²⁶ Ptk. 7:15. §

2.2. A végrendelet készítésekor használt írásjelek

A végrendeletben használt írásjelek a közönséges írás követelményének kell megfeleljenek. Az ettől eltérő egyéb jel – vagy számjegyrésszel készült magánvégrendelet és külön is nevesítetten az az eset, ha a végrendeletet gyorsírással írják érvénytelen.

2.3. A végrendelet készítésének ideje

Az írásbeli magánvégrendelet további közös szabályai körébe sorolható, hogy a végrendelet ebbéli minősége, valamint készítésének ideje magából az okiratból ki kell, hogy tűnjön. A gyakorlat ezt a szabályt mondhatni rugalmasan kezeli, így például nem szükséges az, hogy az okirat kifejezetten végrendeletnek titulálja magát, ha annak tartalmából egyértelműen megállapítható, hogy abban az örökhagyó végakarátának a kinyilvánítása történt.²⁷

A régi Ptk.-hoz képest az új szabályozás annyiban enyhült, hogy a „keltének” kifejezés helyébe a „készítésének ideje” lépett, mellyel egyértelművé vált, hogy nem érvényességi kellék annak a helységnek a feltüntetése, ahol a végrendelet készült, a jogalkotó célja ezzel a végintézkedés könnyítése volt. A tapasztalatok szerint számos végrendelet csupán azért bizonyult érvénytelennek, mert azon – a készítés helyét és idejét egyaránt magában foglaló – „keltezés” helyett csak a készítésének idejére utaló dátum szerepelt.²⁸

A Kúria Pfv.II.21.181/2020/5. számú határozatában foglaltak szerint a végintézkedés keltezésének a téves megjelölése önmagában a végintézkedés érvénytelenségét nem vonja maga után, hanem – szükség esetén – a valóságos adatok bizonyításának az útját nyitja meg. A felülvizsgálat alapjául szolgáló tényállás szerint felperes édesanyja (a továbbiakban: örökhagyó) a 2015. május 28. napjára keltezett végrendeletében a tulajdonát képező ingatlan és minden ingó vagyont az alperesre hagyta, mivel ő ápolja és gondozza betegségében a saját lakásában, ő az egyetlen támasza. Az örökhagyó a végrendeletben kinyilatkoztatta, hogy a felperessel semmilyen kapcsolatot nem tart, az öröklésből kitagadja a Ptk. 7:78. § (1) bekezdés b), d) és g) pontjai és a (2) bekezdése alapján. A kitagadás okaként azt jelölte meg, hogy a felperes vele nem törődik, nem ápolja és nem gondoskodik róla, holott súlyos beteg, továbbá korábban több esetben bántalmazta részegen, és bár őt tisztességgel felnevelte, anyagilag támogatta, de a felperes durván bánt vele és hálátlanul viselkedett. A végrendeletet

²⁷ Sándor im. 26-27. o.

²⁸ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im. 186. o.

annak keltezése időpontjában egy ügyvéd szerkesztette meg, azt az alperes részére zárt borítékban átadta, majd pedig az alperes azt az örökhagyónak adta át. Az örökhagyó és a két tanú néhány nap múlva írta alá a végrendeletet. Az örökhagyó 2015. június 7-én elhunyt. A közjegyző hagyatékátadó végzésével hagyatékként a perbeli ingatlant az alperesnek adta át. A felperes keresetében elsődlegesen a 2015. május 28. napján kelt végrendelet érvénytelenségének megállapítását kérte – egyebek mellett – a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés b) pontjára hivatkozással, kiemelve, hogy a végrendelet nem akkor és nem ott készült, ahogy azt az okirat tartalmazza.

A Kúria határozatában foglaltak szerint tény az, hogy a végrendelet keltezésének idejéhez képest azt az örökhagyó és a tanúk néhány nappal később írták alá. Rögzítette, hogy a régi Ptk.-hoz kapcsolódó bírói gyakorlat következetes volt abban, hogy a végintézkedés keltezésének - és a keltezés helyének - a téves vagy nem megfelelő megjelölése önmagában a végintézkedés érvénytelenségét nem vonja maga után, hanem - szükség esetén - a valóságos adatok bizonyításának az útját nyitja meg (BH 2011.225.). Figyelembe véve a végintézkedés egyszerűbbé tételére vonatkozó jogalkotói szándékot, és azt a tényt, hogy az adott esetben nem merült fel olyan társult ok, amely a végrendelet aláírása valóságos idejére tekintettel anyagi jogi érvénytelenséget eredményezhetne, a Kúria - az elsőfokú bíróság álláspontjától eltérően - a másodfokú bírósággal értett egyet abban, hogy ebből az okból a végrendelet érvénytelensége nem állapítható meg.²⁹

2.4. Az örökhagyó aláírása

Valamennyi írásbeli magánvégrendeletnek – ezen belül az allográf formában készített több különálló lapból álló végrendelet esetén minden egyes lapra – nélkülözhetetlen alaki érvényeségi kelléke az örökhagyó aláírása.³⁰ Az aláírás általában a családi és utónév aláírásával történik, erre vonatkozóan azonban a Ptk. további kritériumokat nem ír elő. Elegendő lehet tehát pusztán a családi név aláírása is, a követelmény mindössze annyi, hogy az örökhagyó személyazonossága kétségtelenül megállapítható legyen.³¹

Aláírásnak a saját kezű névírás minősül. Annak hiánya nem orvosolható azzal, hogy az örökhagyó a mástól származó aláírást a végrendeleti tanúk előtt sajátjaként ismeri el.³² Az aláírás olvashatósága nem érvényességi kritérium, ekként a végrendeletalkotó által szokásosan

²⁹ Kúria Pfv. II. 21.181/2020/5.; közzétéve BH 2021.12.334

³⁰ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im. 186. o.

³¹ Sándor im. 27. o.

³² Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.21.946/2000.

használt elnagyolt vagy betegsége miatt a szokásostól eltérő, de nem a felismerhetetlenségig eltorzult, s ekként névírásaként azonosítható aláírással is teljesülhet az érvényességi kellék.³³

A következőkben bemutatott bírósági döntés³⁴ azzal a kérdéskörrel foglalkozik, hogy megfelel-e az írásbeli magánvégrendelet alaki kellékeinek, ha az örökgyó saját kezúleg írt neve csak a végrendelet szövegében szerepel.

A releváns tényállás szerint az örökgyó írásbeli magánvégrendeletet tett, melynek szövege a következő: „Én T.J. végrendelezem E. 1978. augusztus 16-án halálom után minden ingó és ingatlan vagyonomat a szociális otthonra hagyom.” A hagyaték tárgyainak megjelölését követően a végrendeletet két tanú is aláírta. A végrendeletet az örökgyó saját kezúleg írta.

A felperesek – akik végrendelet hiányában törvényes örökösök lennének – annak megállapítását kérték a bíróságtól, hogy a végrendelet érvénytelen egyebek mellett azért, mert az örökgyó nem írta alá.

A másodfokú bíróság által helybenhagyott elsőfokú ítélet megállapítása szerint a felperesek keresete alaptalan, figyelemmel arra, hogy saját kézírással és magában a végrendeletben szerepel az örökgyó neve. Mind az első, mind pedig a másodfokú bíróság azon bírói gyakorlatra alapította határozatát, mely szerint érvényes a végrendelet, ha az okiraton bárhol megtalálható az örökgyó aláírása.

Az ügyben a Legfelsőbb Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár az aláírásnak nem kell feltétlenül „szokványos helyen” lennie, az alaki érvényességi követelményeknek megfelelő aláírásnak azonban csak az felel meg, ha az aláírás a végrendelet szövegétől elkülönül. A végrendeletnek az első- és a másodfokú bíróság álláspontja szerint a keresetet alátámasztó kitétele („Én T.J. végrendelezem) a Legfelsőbb Bíróság eltérő jogértelmezése szerint csak annyit jelent, hogy a végrendelet külsőleg az örökgyótól származik. Az pedig a perben nem volt vitás, hogy az okirat halál esetére szóló olyan nyilatkozatot tartalmaz, amelyből annak végrendeleti minősége kitűnik. E két feltétel teljesülése folytán az adott okirat valóban végrendeletnek minősül, azonban ez nem jelenti egyúttal azt is, hogy a végrendelet az alaki kellékeknek is megfelel és ekként érvényes is.

A Legfelsőbb Bíróság ebben az eseti döntésében állást foglalt abban a kérdésben, hogy a végrendelet érvénytelenségének megállapítása iránti perben a PK. 85. számú állásfoglalásban írtak szerint külön kell vizsgálni a támadott okirat végrendeleti jellegét, és ha ez megállapítható, úgy annak érvénytelenségét. A szó nyelvtani értelmének megfelelően az

³³ Pfv.V.22.530/1994.

³⁴ Legfelsőbb Bíróság P.törv.II.20.063/1981. sz., közzétéve BH 1981. 320

aláírás szokásosan a végrendelet utolsó mondatát követi. A bírói gyakorlat viszont aláírásnak fogadja el azt is, ha az örökhagyó más helyen írja alá az okiratot. Mindez pedig úgy foglalható össze, hogy az aláírással szemben azt a követelményt támasztja, hogy az különüljön el a végrendelet szövegétől. Az adott jogvitában viszont a végrendelet vitássá tett kitételéről azt kellett megállapítani, hogy az nem jelent többet, minthogy az okirat az örökhagyótól származik. Az örökhagyó nevének a végrendelet szövegébe foglalt sajátkezű, de a végrendelet szövegétől nem elkülönülő leírása a fentiek alapján nem minősült aláírásnak.³⁵

3. A más által írt írásbeli magánvégrendeletre vonatkozó alakszerűségi követelmények

Az írásbeli magánvégrendeletek előbbieken részletezett közös szabályain túlmenően az egyes típusok között az alakszerűségi követelmények szempontjából lényeges eltérések mutatkoznak. Holográf végrendelet esetében – ha a végrendeletkező a végrendeletet elejétől végéig maga írja – csak azoknak a követelményeknek kell megfelelni, amelyek az írásbeli magánvégrendeletek minden formájára kötelezőek. Eszerint a végrendelet tanúk alkalmazása nélkül is érvényes. Ugyanakkor az egészében vagy valamely részében más által írt – ideértve az írógéppel írt vagy számítógépes szövegszerkesztő program használatával készített okiratot is – allográf végrendelettel szemben a Ptk az előbbinél szigorúbb alakszerűségi követelményeket támaszt.³⁶

3.1. A végrendeleti tanúra vonatkozó rendelkezések

Az allográf végrendelet csak két tanú aláírásával érvényes és csak akkor, ha a tanúk ebbéli minősége a végrendeletből kitűnik. Ezen belül is két lehetőséget ismer a törvény. Az egyik opció, hogy az örökhagyó a más által írt vagy bárki által gépelt okiratot a két tanú együttes jelenlétében aláírja, míg a másik az, hogy ha azt már aláírta, az aláírását utóbb két tanú előtt – ugyancsak azok e minőségének megjelölésével és együttes jelenlétében – a magáének ismeri el. A jogalkotó a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés b) pontjának rögzítésével véglegesen kiküszöbölte azt a jogértelmezési bizonytalanságot, miszerint ez utóbbi esetre vonatkozik-e a tanúk együttes jelenlétének a követelménye.

³⁵ Orosz: Bírói gyakorlat füzetek im. 51-52. o.

³⁶ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im. 187. o.

E tárgykör kapcsán a Pécsi Ítéltábla által hozott döntést szeretném ismertetni. Az irányadó tényállás szerint a felek édesanyja, néhai örökhagyó 2020. május 19. napján keltezett írásbeli magánvégrendeletében minden ingó és ingatlan vagyonát, valamint összes banki megtakarítását és értékpapír befektetését az alperesnek juttatta, egyúttal a felperest kitagadta. A végrendelet elkészítésekor az ingatlanban az örökhagyó mellett jelen volt az alperes, továbbá tanú1 és az örökhagyó ismerőse, tanú2. A végrendelet elkészítése után az örökhagyó a végrendeletet aláírta, majd ezt követően a végrendeletet tanú1 tanúként, tanú2 pedig a végrendelet leírójaként írta alá.

A végrendelet elkészültekor tanú4 nem tartózkodott az ingatlanban, az alperes által elvitt végrendeletet egy későbbi időpontban végrendeleti tanúként aláírta. Az örökhagyó 2020. december 3. napján elhunyt, hagyatékát a közjegyző ideiglenes hatállyal az alperesnek adta át. A felperes keresetében annak megállapítását kérte, hogy az örökhagyó 2020. május 19. napján keltezett írásbeli magánvégrendelete a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés b) pontja alapján érvénytelen. E körben arra hivatkozott, hogy tanú4 végrendeleti tanú nem volt jelen 2020. május 19. napján a végrendelet készítésekor.

Az alperes ellenkérelmében a kereset elutasítását kérte. Állította, hogy a végrendeletet az örökhagyó írta alá két végrendeleti tanú, köztük tanú4 jelenlétében. Álláspontja szerint a végrendelet érvényességét tanú4 távolléte sem érintené, mert tanú2 és tanú1 a végrendelet készítésénél jelen voltak, így a végrendeletet két tanú aláírta.

Az elsőfokú bíróság a lefolytatott bizonyítási eljárás alapján megállapította, hogy az írásbeli magánvégrendelet örökhagyó általi aláírása időpontjában tanú4 nem volt jelen, így nem teljesült a Ptk. 7:17.§ (1) bekezdés b) pontjában foglalt feltétel. Rámutatott arra is, hogy a végrendelet leírója a Ptk. 7:19.§ (3) bekezdése alapján közreműködőnek és nem végrendeleti tanúnak minősül, így az alaki érvényességi feltétel hiányában a végrendelet érvénytelen.

A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta, kiemelte, hogy „az allográf magánvégrendeleten az okiratot elkészítő közreműködő aláírása nem helyettesíti az írásbeli magánvégrendeletre vonatkozó anyagi jogszabályok által megkívánt tanú aláírását. A végrendeletet tanú2 nem tanúként, hanem mint a végrendelet leírója, vagyis a Ptk. 7:19. § (3) bekezdése szerinti közreműködő írta alá, márpedig a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés b) pontja megköveteli, hogy a tanú e minőségének feltüntetésével írja alá a végrendeletet.” Erre tekintettel a végrendelet a felek egymás köti viszonyában érvénytelen.³⁷

³⁷ Pécsi Ítéltábla Pf.20.064/2023/10.

A tanú személyére nézve a Ptk. fenntartja a régi Ptk-ban megfogalmazott követelményrendszert, mely szerint a tanúknak

- képesnek kell lenniük a végrendelező személyazonosságának tanúsítására;
- cselekvőképesnek, továbbá
- írástudónak kell lenniük.

Változatlanul érvényesül az a szabály, mely szerint az írásbeli magánvégrendelet érvényességének nem feltétele, hogy a tanú a végrendelet tartalmát ismerje. A tanúval szembeni követelményrendszerben a hangsúly továbbra is arra helyeződik, hogy a tanú képes legyen a végrendelező személyének azonosítására.³⁸ Ez pedig – mint ahogy azt a Legfelsőbb Bíróság a PK 86. számú állásfoglalásában is kifejtette – azt jelenti, hogy a végrendelező személyazonosságának azonosítására nem csak az a tanú alkalmas, aki az örökagyót előzetesen személyesen ismerte, hanem az is, aki a személyazonosságát kétség kívüli bizonyossággal, azaz hitelt érdemlő módon megállapította.³⁹

A kialakult bírói gyakorlat szerint a végrendeleti tanú képes a végrendelező személyazonosságának tanúsítására, ha a másik végrendeleti tanú előzőleg az örökagyóval már találkozott, személyazonosságát megállapította, a végrendeletet elolvasta, s ennek ismeretében említette ennek a tanúnak, azt nyugodtan aláírhatja, emellett pedig az örökagyó neki utónevén bemutatkozott, illetve a tanúnak a róla adott személyleírása sem ébresztett utóbb olyan kétséget, amely alapján ne lenne megállapítható, hogy a bemutatkozó személy azonos az örökagyóval.⁴⁰ A Fővárosi Ítéltábal döntése⁴¹ szerint a tanú képes az örökagyó személyazonosságának megállapítására, ha az egyik végrendeleti tanú az iratokat megtekintve őt azonosította, majd saját aláírásával és a másik végrendeleti tanú felé annak közlésével, hogy a végrendeletet nyugodtan aláírhatja, egyértelműen kifejezésre juttatja azt a meggyőződését, hogy a végrendeletet előzetesen előttük aláíró személy azonos az iratai szerint igazolt személlyel. Ugyancsak képes a végrendeleti tanú a végrendelező személyazonosságának tanúsítására, ha az okiratszerkesztő ügyvéd tanúvallomása alapján tényként az állapítható meg, hogy az okiratot tanúként aláíró személy jelen volt annak ismertetésekor és aláírásakor is, és a feleket az adott település lakosaként jól ismerte⁴². Konkrét esetben ugyanakkor az eljáró bíróság úgy minősítette, hogy a végrendelet

³⁸ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im. 187-188. o.

³⁹ Kúria Pfv.I.21.846/2011.

⁴⁰ Kúria Pfv.I.20.492/2014/4.

⁴¹ Fővárosi Ítéltábla 1.Pf.20.282/2019/3/II.

⁴² Kúria Pfv.20.449/2020/4.

tanúja alkalmatlan a végrendelező személyének azonosítására, amennyiben az örökhagyót nem ismerte, őt a végrendelet megtételekor látta először, s annak ellenére, hogy állítása szerint az idős hölgy neki bemutatkozott, a nevét nem tudja felidézni, mindemellett pedig a néhai személyi igazolványát nem kérte el, személyazonosságáról semmilyen módon nem győződött meg, s azt sem ellenőrizte, hogy az ő személyi adatai szerepelnek-e a végrendeleten.⁴³

3.1.1. A végrendeleti tanú aláírásával kapcsolatos kritérium

Az aláírás mikéntjével összefüggésben kijelenthető, hogy – a korábbi szabályozással egyezően – a Ptk. nem definiálja, hogy mit ért pontosan aláírás alatt. Kétségtelen tény, hogy a mindennapi életünkben az egyes személyek a legkülönbélebb módon használják aláírásukat.

Éppen ezért – egyetértve Leszkoven László álláspontjával – jogszabály megszorító rendelkezésének hiányában az aláírás fogalmi köre nem szűkíthető az aláírás szokásos módjára, mely nem jogi fogalom, ebből következően pedig nem lehet kizárni az aláírás fogalomköréből mindazokat a grafikai megjelenéseket, melyeket az érintett tanú aláírásként alkalmaz.⁴⁴

Ezzel összefüggésben a Kúria 2.2016.PJE. számú határozatában rögzítette, hogy önmagában abból, hogy a tanúnak a végrendeletet e minősége feltüntetésével alá kell írnia, még nem következik, hogy az érvényesség további feltételeként a tanú aláírása megfeleljen az aláírás általánosan szokásos módjának, az olvasható legyen és így abból a személye kétséget kizáróan megállapítható legyen. Kifejtette, hogy a törvény a tanú aláírásával szemben formai követelményt nem támaszt, nem mondja ki, hogy milyen íráskép szükséges ahhoz, hogy a tanú kézjegye alakilag megfeleljen a végrendelet érvényességeként megkívánt feltételeknek. Minden esetre kötelezően alkalmazandó módon ezért nem indokolt tételesen meghatározni az aláírás képére vonatkozó kritériumokat. Tanú esetében elfogadható aláírásként a tanú által alkalmazott, olvashatatlan aláírás is, annak nem kell megfelelnie az aláírás általában szokásos módjának. Ezt erősíti meg az a tapasztalati tény, hogy az emberek a mindennapi életben a legkülönbözőbb aláírásmódokat használnak. Az aláírás rendszeres és viszonylag nagy számú alkalmazása során mind a formai, mind a képi megjelenését illetően kialakulnak bizonyos, az egyénre jellemző, egyedi sajátosságok. Ennek eredményeként mindenki rendelkezik valamilyen rá jellemző szokásos aláírással, amely az általa kialakított egyedi írásformát és

⁴³ Szegedi Ítéltábla Pf.II.20.418/2020/5.

⁴⁴ Leszkoven László: Gondolatok a végrendelet aláírásának módjáról. = Közjegyzők Közlönye 2012/1. 13-14. o.

írasképet jelenti. A végrendeleti tanú aláírásával szemben tehát nem az a követelmény, hogy az megfeleljen az aláírás - általában - szokásos módjának, hanem az: a tanú olvashatóan vagy a rá jellemző, általa kialakított egyedi írásformát és írásképet tükröző módon írja alá az okiratot. Ha a tanú személye az okirattól nem állapítható meg, a bíróság erre vonatkozóan bizonyítást folytathat le.⁴⁵

3.1.2. Érvénytelen végrendelet teljes bizonyító erejű magánokiratban – az ügyvédi ellenjegyzés

A Legfelsőbb Bíróság az ügyvédi ellenjegyzés kapcsán több ügyben kifejtette azon álláspontját, miszerint a végintézkedések speciális alaki érvényességi kellékeit, ekként a tanúkenti aláírást az ügyvédi ellenjegyzés nem pótolja. Az ügyvédi ellenjegyzés ugyanis nem helyettesítheti az érdektelen tanú aláírását, mint a Ptk-ban meghatározott érvényességi kelléket.

Egy közzétett bírósági döntés tényállása szerint a végrendeleti tanúk egyike a végrendeleti örökös édesanyja volt⁴⁶, egy másik közzétett esetben pedig az egyik tanú aláírása azért nem felelt meg a Ptk. rendelkezéseinek, mert a tanú nem volt jelen akkor, amikor az örökhagyó az öröklési szerződést a másik tanú és az okiratot szerkesztő és ellenjegyző ügyvéd jelenlétében aláírta.⁴⁷ Miután a végintézkedést magában foglaló okiratot mindegyik esetben ellenjegyezte az okiratszerkesztő ügyvéd, a végintézkedés érvényességét állító peres felek azzal érveltek, hogy az ügyvédi ellenjegyzés megfelel a tanú aláírásának, ekként az a hibás aláírás helyébe léphet, orvosolva így módon a végintézkedés érvényességét.

Ezen ügyekben az a kérdés vetődött fel, hogy a magánokiratnak teljes bizonyító erőt kölcsönző ügyvédi ellenjegyzés orvosolja-e az egyik tanú fogyatékos aláírásából származó alaki érvénytelenséget. A kérdésre a válasz nemleges, ugyanis a végintézkedés alaki érvényességét nem befolyásolja a végintézkedést magában foglaló okirat teljes bizonyító ereje vagy annak esetleges hiánya.

A jogeset kiindulópontját egy olyan allográf magánvégrendelet képezte, amelyet ugyan két tanú írt alá, de a tanúk egyike a teljes hagyaték egyedüli örököseként megjelölt végrendeleti örökös édesanyja volt. A végrendeleten fellelhető az okiratszerkesztő ügyvéd bélyegzőjének lenyomata és aláírása a „készítettem és ellenjegyeztem” szavak mellett. A tanú és a

⁴⁵ Kúria 2.2016.PJE. számú határozata

⁴⁶ Legfelsőbb Bíróság Pfv.I.21.936/2009.

⁴⁷ Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.22.289/2006. közzétéve BH 2008.122.

végrendeleti örökös közötti hozzátartozói viszonyra a nevek hasonlóságából fakadóan már a hagyatéki eljárásban fény derült. Ezt követően az eljáró közjegyző arra hívta fel a külföldön élő törvényes örökösöket, hogy nyilatkozzanak, elfogadják-e érvényesnek a végrendeleti örökös javára rendelt juttatásokat annak ellenére, hogy az egyik tanú a végrendeleti örökös édesanyja. Az egyik törvényes örökös a közjegyző felhívására akként nyilatkozott, hogy nem ismeri el érvényesnek a végintézkedést és igényt tart a hagyaték rá eső hányadára. A másik törvényes örökös nevében eljáró ügygondnok szintén a törvényes öröklés rendje szerint kérte átadni a hagyatékot. A közjegyző a törvényes örökösök nyilatkozatai alapján a hagyatékot a tanú és a végrendeleti örökös között fennálló hozzátartozói viszonyból eredő nyilvánvaló tartalmi aggályra tekintettel a törvényes örökösöknek adta át ideiglenes hatállyal. A végrendelet érvényességének kapcsán a közjegyző láthatólag figyelmen kívül hagyta az ügyvédi ellenjegyzést, és úgy foglalt állást, hogy az okiratszerkesztő ügyvéd, aki a két tanún kívül szintén jelen volt a végrendelet aláírásakor, nem minősül harmadik tanúnak, és nem pótolhatja az összeférhetetlen tanú aláírását.

A végrendeleti örökös – mint felperes – a végrendelet érvényességének a megállapítása iránt pert indított a törvényes örökösökkel szemben. Kereseti kérelmét arra alapította, hogy a teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt végrendeleten az ügyvéd ellenjegyzése orvosolja a tanú és a végrendeleti örökös között fennálló hozzátartozói viszonyból eredő érvénytelenségi okot. Álláspontja szerint az ügyvéd által ellenjegyzett okirat teljes bizonyító erejű magánokirat, melynek alapján a bíróságnak az örökhagyói akaratot érvényre kell juttatni. E körben előadta, hogy élettársával hosszú időn át gondozták az örökhagyót, aki ezért is rendelkezett az ő javára. A felperes tehát egyrészt azzal érvelt, hogy a teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt végrendeletből és az ügy körülményeiből egyértelműen kiolvasható az örökhagyó akarata, másrészt arra is hivatkozott, hogy az okirat teljes bizonyító erőt kölcsönző ügyvédi ellenjegyzése orvosolja a tanú és a végrendeleti örökös között fennálló hozzátartozói viszonyból származó érvénytelenségi okot.

Az alperesek hivatkozása szerint az egyik tanú összeférhetlensége miatt a végintézkedés olyan alaki hibában szenved, hogy esetében nem érvényesülhet a favor testamenti elve. Utaltak arra, hogy az ügyvédi ellenjegyzés nem pótolja a független tanú igénybevételét, önmagában az a tény ugyanis, hogy a végintézkedést a Pp. szabályainak megfelelő teljes bizonyító erejű magánokiratban rögzítették, nem pótolja azokat a körülményeket, amelyeket a Ptk. a végrendelet alaki érvényességéhez fűz.⁴⁸

⁴⁸ Varga István: Érvénytelen végrendelet teljes bizonyító erejű magánokiratban. = Közjegyzők Közlönye 14. évfolyam 2010/5. szám 1-3. o. [rövidítés: Varga im.]

Az elsőfokú bíróság a keresetet elutasította. Indokolásában kitért arra, hogy a végrendelet alakilag érvényes, a felperes javára szóló juttatások azonban a régi Ptk. 632. § (1) bekezdése értelmében érvénytelenek.⁴⁹ Itt kívánom megjegyezni, hogy a jelenleg hatályos Ptk. 7:18. § (1) és (2) bekezdése tartalmilag azonos a régi Ptk. utóbb írt rendelkezésével. Miután a végrendeletben megnevezett általános örökös a felperes volt, ezért a konkrét esetben tartalmilag a teljes végrendeleti juttatás érvénytelenségét eredményezte. A bíróság kiemelte, hogy az érvénytelenséget az ügyvédi ellenjegyzés sem orvosolja, tekintettel arra, hogy az ügyvéd a végrendeletet nem tanúként, hanem az okiratot készítő és ellenjegyző ügyvédként írta alá. A bíróság megítélése szerint az anyagi jogi jogszabály azt írja elő, hogy a tanúnak tudomással kell bírnia arról, hogy ő tanúként és nem az okiratot szerkesztő és ellenjegyző személyként jár el, mindemellett a tanúnak a tanúi minősége feltüntetésével kell aláírnia a végrendeletet. Mindezeket figyelembe véve az ügyvéd tanúnak nem tekinthető, függetlenül attól, hogy a végrendelet keletkezésének körülményeit képes tanúsítani.⁵⁰

A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. Határozatának indokolásában kifejtette, hogy a polgári perrendtartás szabályai szerint a teljes bizonyító erejű magánokiratnak megfelelő végintézkedés öröklési jogi szempontból csak akkor érvényes, ha megfelel a végrendelet speciális alakhi követelményeinek: a régi Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontja szerint (Ptk. 7:17. § (1) bekezdés b) pont) a végrendelet alakhi érvényességi feltétele, hogy azt a tanúk e minőségük feltüntetésével írják alá. Ehhez képest a bíróság megállapította, hogy a perbeli esetben ez a feltétel nem teljesült, minthogy az okiratszerkesztő ügyvéd nem tekinthető végrendeleti tanúnak.

A felperes a jogerős ítélettel szemben felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő. A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Indokolásában rámutatott arra, hogy a régi Ptk. 629. §-a a végrendelet alakiságára vonatkozik, de egyértelműen anyagi jogi szabály, melynek szempontjából nincs jelentősége a polgári perrendtartásnak a teljes bizonyító erejű magánokiratra vonatkozó eljárásjogi szabálynak.

Kitért arra, hogy az írásbeli végrendelet alakiságára kógens szabályok vonatkoznak, ezáltal az egyes formáira megszabott alakhi kellékek bármelyikének hiánya a végrendelet érvénytelenségét eredményezik.

⁴⁹ Orosz: Bírói gyakorlat füzetek im. 80. o.

⁵⁰ Varga im. 4. o.

Az anyagi jogi szabályok nem teszik lehetővé az örökhagyó személyazonosságának két tanú helyett más módon – így ügyvédi ellenjegyzés útján – történő hitelesítését, az ügyvédi ellenjegyzést nem ismeri el érvényességi kellékként.⁵¹

Figyelmet érdemel azon megállapítás is, mely szerint a végrendelet alaki hibája sem bizonyítással, sem az örökhagyó akaratának megfelelő értelmezésével nem orvosolható, az örökhagyó akaratának vizsgálatára ugyanis csak érvényes végintézkedés alapján van jogi lehetőség.

Összegezvén a fent leírtakat: az anyagi jog által az írásbeli magánvégrendelet érvényessége kapcsán rögzített formakényszer körében az érdektelen tanúnak és az ellenjegyző ügyvédnek lehet szerepe, fontos azonban, hogy ezek a szerepek nem lehetnek felcserélés tárgyai. Az anyagi jogszabály nem véletlenül nem a teljes bizonyító erejű magánokirati formát, hanem a két érdektelen tanú aláírását teszi érvényességi feltétellé. A tanúnak a végrendelet tartalmát sem kell ismerniük, sőt, még a végrendelezés tényével sem kell tisztában lenniük. Minthogy a tanúk kizárólag hitelességi funkciót töltenek be, elegendő, ha hitelt érdemlően igazolják, hogy az általuk tanúként jegyzett okiraton szereplő aláírás az örökhagyóként rendelkező személytől ered. Ettől a funkciótól elkülönül az okiratszerkesztő és ellenjegyző ügyvéd szerepe, tekintve, hogy az ő közreműködése nem feltétele az érvényes magánvégrendelet létrejöttének. Ha azonban szerkeszti és ellenjegyzi a végrendeletet, akkor a funkciója a jogi felvilágosítás és annak biztosítása, hogy a jogügylet mind formailag, mind pedig tartalmilag megfeleljen a jogszabályoknak és egyúttal alkalmas legyen az alanyok által kívánt joghatás kiváltására. Ezt a funkciót a jogszabályok szerint az ügyvéd tudja betölteni, a tanú pedig nem. Éppen ezért nem helytálló azon perbeli érvelés, miszerint az ellenjegyző ügyvéd „beugrik” az érdekelt tanú helyére és ezzel érvényessé teszi a végrendeletet. Az előbb leírt funkcionális különbségek jogágilag is megfelelően leképeződnek. Minthogy nem cserélhető fel a tanúzási és az ügyvédi ellenjegyzési funkció, úgy nem felcserélhető az anyagi jogi érvényességi kellékrendszere az eljárásjog bizonyító erőt definiáló szabályrendszerével.⁵²

3.2. Az írásbeli magánvégrendelet lapjainak sorszámozása

Mind holográf, mind pedig allográf végrendelet készülhet úgy is, hogy az több különálló lapból tevődik össze, mely esetben közös szabályként érvényesül, hogy az ily módon készített

⁵¹ Orosz: Bírói gyakorlat füzetek im. 80-81. o.

⁵² Varga im. 5-7 o.

írásbeli magánvégrendelet csak akkor érvényes, ha valamennyi lapját folyamatos sorszámozással látták el. Ezzel összefüggésben, ha a végrendelet készítéséhez tanúk közreműködése is szükséges, akkor a tanúknak is alá kell írniuk az okirat valamennyi lapját. Az öröknyagyó aláírása pedig mindkét esetben szükségképpen feltétele az érvényességnek. Ugyanakkor az új szabályozás szerint azzal a különbségtétellel, hogy az írásbeli magánvégrendelet mindegyik lapját csak allográf végrendelet készítése esetén köteles a végrendelező aláírni. E szabály mögött az a jogalkotói feltevés húzódott, miszerint az elejétől a végéig saját kezűleg írt (holográf) végrendelet esetén nem kell tartani az egyes – sorszámozott – lapok kicserélésétől.⁵³

A végrendelet lapjainak sorszámozása kapcsán a Kúria Pfv.21.495/2015/3. számú határozatában elvi éllel rögzítette, hogy az írásbeli magánvégrendelet minden lapjára vonatkozó sorszámozás, mint alaki kellék olyan szigorú kógens követelmény, ami semmilyen eltérést nem enged; ennek hiánya sem az öröknyagyó végakarátának vizsgálatával, sem bizonyítással, sem jogértelmezéssel nem pótolható; ez az Alaptörvény 28. cikkére hivatkozással sem tehető félre.⁵⁴

A lapok sorszámozásának folyamatosnak kell lennie, de nem feltétlenül kell 1-es számmal kezdődnie, ám az első lapot is feltétlenül sorszámozással kell ellátni. Nem elegendő az, hogy a szövegösszefüggésből következik, hogy a sorszámozott második lap nyilván az elsőnek a folytatása. A több lapból készült végintézkedés egyes rendelkezéseinek, pontjainak folyamatos sorszámozása a lapok sorszámozását nem pótolja.⁵⁵

A lapok folyamatos sorszámozása hiányában egészében érvényesnek nem tekinthető sajátkezűleg írt írásbeli magánvégrendelet, illetve a lapok folyamatos sorszámozása hiányában vagy az egyes lapoknak az öröknyagyó és a tanúk által történő aláírása hiányában egészében érvényesnek nem tekinthető írásbeli magánvégrendelet egyes lapjai önálló írásbeli magánvégrendeletnek is minősülhetnek. A kialakult ítélkezési gyakorlat szerint a több, különálló lapból álló végrendelet egyes lapjai önálló írásbeli magánvégrendeletnek is minősülhetnek, ha ezeken a lapokon tett végintézkedés jellegénél fogva önállóan is megtehető, a többi lapon tett végintézkedéssel nincs tartalmilag megbonthatatlan összefüggésben, és mindenben megfelel a törvényben szabályozott alaki érvényességi követelményeknek.⁵⁶

⁵³ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im. 188. o.

⁵⁴ Kúria Pfv.21.495/2015/3.; közzétéve BH 2016.10.279.

⁵⁵ BH 2008. 122

⁵⁶ Fővárosi Ítéltábla Pf.21079/2010/4.; közzétéve BDT.2011.2433.

Az egyes lapok közötti tartalmi összefüggés vonatkozásában csak az okiratnak a végintézkedési rendelkezéseket tartalmazó érdemi része vizsgálendő. Amennyiben ezek között nincs megbonthatatlan tartalmi összefüggés, akkor az adott lap végintézkedésként önállóan érvényes lehet. A tartalmi összefüggés vonatkozásában a végintézkedés rendelkezéseinek indokolása nem tekinthető olyan szövegrésznek, amelynek tartalmilag szétválaszthatatlan összefüggése kizárná a végrendelet valamely lapjának önálló végintézkedésként való érvényesülését (BDT 2433/2011.II.; BDT 2000.188).⁵⁷

A következőkben ismertetett bírósági döntés⁵⁸ arra a kérdésre adhat számunkra választ, hogy a különálló lapokból álló, de összetűzött vagy összefűzött írásbeli magánvégrendelet az érvényesség szempontjából azonos megítélés alá esik-e az egy, de összehajtott lapra írt végrendelettel.

A releváns tényállás szerint az örökgyó a felperessel ügyvéd által írásba foglalt öröklési szerződést kötött, melyben őt – eltartása fejében – minden ingó-és ingatlanvagyona örökösévé nevezte. A perbeli szerződés két különálló lapból áll, az örökgyó és a tanúk aláírása az okirat első lapján nem szerepel; a felperes, az örökgyó és a tanúk csak a második lapot írták alá, majd az öröklési szerződés két lapját annak felső sarkában összetűzték.

A felperes keresetében kérte az öröklési szerződés érvényességének megállapítását, keresetleveléhez csatolta a szerződés egy, az okiratot készítő ügyvédnél maradt másodpéldányát, melynek lapjait spárgával összefűzték, vignettával leragasztották és azt az ügyvédi iroda bélyegzőjével ellátták. Mindezek alapján a felperes arra hivatkozott, hogy a különálló lapokat az összefűzés folytán „egy irattestnek” kell tekinteni.

Az első- valamint a másodfokú bíróság a keresetet nem találta alaposnak, kimondta, hogy az öröklési szerződés a régi Ptk. 656. §-ára tekintettel irányadó 629. § (2) bekezdése alapján érvénytelen.

A Legfelsőbb Bíróság határozatával a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Rámutatott arra, hogy sem az összetűzéssel, sem az öröklési szerződés egy másodpéldányának összefűzésével nem szűnt meg a szerződés lapjainak különállósága. A különálló lapokból álló, összetűzött vagy összefűzött írásbeli magánvégrendelet (öröklési szerződés) az érvényesség szempontjából nem azonos az egyetlen - összehajtott - íven készült végrendelettel. A Legfelsőbb Bíróság kiemelte, hogy az összefűzés, mint érvénytelenségi feltétel a

⁵⁷ Anka Tibor: Második rész. Végintézkedésen alapuló öröklés. In: Osztovits András (szerk.) A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Budapest, Opten Informatikai Kft. 2014. 465-466. o. [rövidítés: Anka: Második rész. Végintézkedésen alapuló öröklés. im.]

⁵⁸ Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.22.550/1994.; közzétéve BH 1996.5.259:

közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 118. §-a alapján a több lapból álló közvégrendelet érvényességi feltétele és nem az írásbeli magánvégrendeleté.⁵⁹

4. A közjegyzőnél letett írásbeli magánvégrendelet

A Ptk. az írásbeli magánvégrendelet harmadik típusaként nevesíti a közjegyzőnél letett írásbeli magánvégrendeletet, mely alaki szempontból háromféle módon készülhet. Lehet a közjegyzőnél letett írásbeli magánvégrendelet mind holográf, mind allográf végrendelet, de készülhet oly módon is, hogy a más által írt végrendeletet a végrendelező aláírja anélkül, hogy ezt tanúk előtt tenné, vagy aláírását utóbb tanúk előtt magáénekm ismerné el. Érvényességéhez az szükséges, hogy az örökhagyó az okiratot – az előzőek szerinti három típus közül valamelyik módon elkészítve és azt végrendeletként feltüntetve – a közjegyzőnél személyesen letétbe helyezze. A hangsúly a személyességen van, mert azt a végrendelezőnek – akár nyíltan, akár zárt borítékban – azzal a kijelentéssel kell átadnia, hogy az okirat az ő végrendeletét tartalmazza.⁶⁰ Az Új Ptk. Tanácsadó Testülete a közjegyzőnél letett végrendelet visszavételének joghatásával összefüggésben az alábbiakat rögzítette: „A Ptk. 7:44.§-ában foglalt rendelkezés egyértelmű szabályként fogalmazza meg, hogy a közjegyzőnél letett magánvégrendelet hatályát veszti akkor, ha azt a végrendelező visszaveszi. Ebből az következik, hogy a közjegyzőnél letett végrendelet a végrendelező általi visszavétellel hatályát veszti akkor is, ha egyébként megfelel az írásbeli magánvégrendeletre előírt alaki kellékeknek. Nincs akadálya azonban annak, hogy a végrendelező annak hatályát a végintézkedésre előírt alakszerűségek mellett fenntartsa.”⁶¹

A közjegyző a nála nyílt vagy zárt letétbe helyezett végrendeletet és azok módosítását, visszavonását vagy visszavételét a Végrendeletek Országos Nyilvántartásába (VONY) bejegyzzi. A nyilvántartás az okiratba foglalt és a letétbe helyezett végintézkedések adatainak központi, elektronikus nyilvántartása, melyet a Magyar Országos Közjegyzői Kamara (MOKK) működtet. A hagyatéki eljárás lefolytatása során az eljáró, illetékes közjegyző a hagyatéki ügyirat iktatásával egyidejűleg lekérdezi a rendszert, hogy az örökhagyónak van-e a nyilvántartásba felvett végintézkedése. Amennyiben igen, úgy az eljáró közjegyző megkeresi az azt őrző közjegyzőt, ügyvédet, hogy a végintézkedés egy példányát a hagyatéki irathoz csatolja.⁶² Meglátásom szerint írásbeli magánvégrendelet készítése esetén a végrendeletet –

⁵⁹ Orosz: Bírói gyakorlat füzetek im. 68. o.; Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.22.550/1994.

⁶⁰ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im.188. o.

⁶¹ https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=763&body_value=2024. december 2.

⁶² <https://mokk.hu/vegrendeletek-orzasgos-nyilvantartasa-vony/> 2024. november 26.

ugyan nem kötelező – de érdemes lehet közjegyzői letétbe helyezni, mivel ezáltal az bekerül a Végrendeletek Országos Nyilvántartásába, ami garantálja, hogy a későbbi hagyatéki eljárás során a végrendelet biztosan előkerüljön.

5. Tanú vagy más közreműködő számára rendelt juttatás írásbeli magánvégrendelet esetében

A Ptk. 7:19. § (1) és (2) bekezdése érdemben azonos a régi Ptk. 632. § (1) és (2) bekezdésében foglaltakkal, ugyanakkor a (3) és (4) bekezdés a korábbi Ptk-hoz képest új szabályt fogalmaz meg. A Ptk. 7:19. § (1)-(2) bekezdése szerint az írásbeli magánvégrendelet tanúja, a végrendelkezésnél közreműködő személy vagy ezek hozzátartozója javára szóló juttatás érvénytelen, kivéve, ha a végrendeletnek ezt a részét az örökgyó sajátkezüleg írta és aláírta. A tanú vagy a hozzátartozója részére szóló juttatás akkor sem érvénytelen, ha a végrendelet megalkotásában az érintett tanún kívül még két tanú vett részt.⁶³

A korábbinál aprólékosabb szabályozás célja a közreműködő személyek érdektelenségének és az örökgyó akaratának szabad, minden ráhatástól mentes kinyilvánításának biztosítása. Hangsúlyozni szükséges, hogy a törvény e helyütt a tisztességtelen befolyásolás szintjét el nem érő közreműködői magatartás jogkövetkezményeiről rendelkezik, minthogy a tisztességtelen befolyásolás az örökgyói akarat hibája miatt a végrendelet egészét teszi érvénytelenné, míg ez esetben a végintézkedés csupán részben – az érintett juttatás vonatkozásában – válik érvénytelenné.

A tanú javára szóló juttatás jogkövetkezménye a más által írt írásbeli magánvégrendelet körében érvényesül. Említést érdemel, hogy az örökgyó által saját kezüleg írt és aláírt végrendelet esetén is – szükségtelenül – megjelenő tanúkenti közreműködésnek nincs érvénytelenséget eredményező jogkövetkezménye, hiszen az allográf végrendeletben foglalt juttatás is érvényessé tehető azáltal, ha az örökgyó a tanú vagy annak hozzátartozója javára szóló részt saját kezüleg leírja és aláírja. Ily módon az örökgyó tulajdonképpen a holográf végrendeletre vonatkozó alaki szabályok szerint teszi meg a végintézkedését.

A jogi személynek rendelt juttatás esetében a Ptk. szerint a jogi személy tagjai, vezető tisztségviselője, képviselője, felügyelőbizottsági tagja és munkavállalója nem lehet tanú. Ez utóbbi esetben az összeférhetlenség alapja nem az, hogy a tanú vagy a hozzátartozója

⁶³ Ptk.7:19. § (1)-(2) bekezdés

részesül juttatásban, hanem az, hogy az a jogi személy, akivel a tanú társasági jogi vagy a munkajogi szabályok szerint áll kapcsolatban. Ez a különbség az oka annak, hogy a korábbi bírói gyakorlat e körben kizárta az összeférhetetlenség kimondását, mert a hozzátartozó fogalmának analóg alkalmazására nem volt jogszabályban biztosított lehetőség.

Lényeges, hogy mint eddig a hozzátartozói minőséget, ezután a jogi személyhez kapcsolódó tulajdonosi, társasági jogi vagy munkajogi kapcsolatot a végrendelet készítésének időpontja szerinti helyzet alapján kell megítélni. Ha az említett kapcsolat a végrendelet létrejöttékor már nem áll fenn, vagy a keletkezése az azt követő időszakra esik, úgy a közreműködés jogkövetkezményei nem alkalmazhatók.

A Ptk. a korábbi bírói gyakorlatra támaszkodva a jogalkalmazás bizonytalanságának elkülönülése végett meghatározza a közreműködő fogalmát.⁶⁴ Eszerint közreműködőnek minősül a végrendelet megfogalmazója, szerkesztője, leírója és minden olyan személy, akinek a tevékenysége a végrendelet tartalmának érdemi befolyásolására nyújt lehetőséget.⁶⁵

Közreműködőnek kell tekinteni azt, aki a végrendelet elkészítésében tevékenyen olyan módon vesz részt, hogy a végrendelet tartalmának kialakításában meghatározó szerepe van. A közreműködés fennállása szempontjából közömbös, hogy az örökhagyó a végrendeletben foglaltakat, mint akaratával mindenben egyezőt aláírta. A közreműködői minőséghez elegendő, ha a szóban forgó személy olyan helyzetben van, ami objektíve lehetőséget nyújt az okirat tartalmának érdemi befolyásolására. Ekként nem feltétlenül szükséges, hogy a végrendelet tartalmának kialakításában az ilyen helyzetben lévő személynek ténylegesen szerepe is legyen.⁶⁶ Közreműködőnek minősül, ha a végrendeleti örökös az eljáró ügyvédnek nem csak a végrendelet elkészítésére, hanem annak tartalmára is utasítást ad.⁶⁷

Végezetül – ezzel részben már érintve a dolgozat következő témakörét – egy olyan jogesetet kívánok bemutatni, amelyben az a kérdés merült fel, hogy közreműködőnek minősül-e az a majdani örökös, aki maga gondoskodik arról, hogy az örökhagyó szóbeli végrendelete megtételekor a tanúk jelen legyenek és az örökhagyó a jelenlétében tesz szóbeli végrendeletet.⁶⁸ A szóban forgó ügyben⁶⁹ az örökhagyó daganatos megbetegedés miatt kórházba került, ahonnan feltárási műtétet követően hazabocsátották. Néhány hónap elteltével

⁶⁴ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im. 189-191. o.

⁶⁵ Ptk.7:19. § (3) bekezdés

⁶⁶ Anka: Második rész. Végintézkedésen alapuló öröklés. im. 472-473 o.

⁶⁷ BH 2001. 576

⁶⁸ Orosz: Bírói gyakorlat füzetek im. 96. o.

⁶⁹ Legfelsőbb Bíróság P.törv.II.20.120/1979.; közzétéve BH 1980.92.

egészségi állapotában rohamos hanyatlás következett be. Az örökhagyó ezt követően megkérte a nála tartózkodó alperest, hogy hívjon tanúkat annak érdekében, hogy végrendelkezessen. Az alperes – eleget téve az örökhagyó kérésének – az ugyanabban a házban lakó két személyt megkért, hogy menjenek át az örökhagyóhoz, mivel végrendelkezni szeretne. Ezen két személy átment az örökhagyó lakására, ahol az együttes jelenlétükben az örökhagyó kijelentette, hogy végrendelkezni kíván: minden vagyonát alperesre hagyja, ez az ő végakarata. Az örökhagyó két nap múlva elhunyt. Az alperes a végrendelkezés során szintén jelen volt.

A felperes – aki végrendelet hiányában az örökhagyó törvényes örököse lenne – arra hivatkozott, hogy az alperes a szóbeli végrendelet tételénél közreműködő volt.

Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét elutasította, a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet megváltoztatva a keresetnek helyt adott. A másodfokú bíróság azzal érvelt, hogy az alperesnek az a magatartása, hogy a szóbeli végrendelkezés során maga is jelen volt, közreműködésnek minősül, amely a szóbeli végrendeletet érvénytelenné teszi.

A Legfelsőbb Bíróság ettől eltérő álláspontra helyezkedett, megítélése szerint ugyanis az alperes a perbeli esetben mindössze „küldönc” szerepet töltött be, amikor az örökhagyóhoz – kérésére – végrendeleti tanúkat küldött. Az a tény pedig, hogy az alperes a végrendelkezésnél jelen volt, pusztán passzív magatartás, amely a végrendelet megalkotására nem bírt ráhatással.⁷⁰

6. A szóbeli végrendelet érvényességi kellékei

A Ptk. a jogintézmény címében kifejezetten utal arra, hogy egy kivételes végrendeleti formáról van szó. A kivételesség és az ebből eredő speciális szabályok indoka, hogy két alapvető szinten védett érdek: a végrendelkezőnek az a joga, hogy a végakarátát minél szélesebb körben kinyilváníthassa és a végrendelet érvényesítéséhez fűződő jogbiztonság követelménye ütközik. Ez utóbbi két érdek összeütközéséből és az összeegyeztetésének kívánalmából ered, hogy a szóbeli végrendelet érvényességét minden jogrendszer korlátozza, ez a korlátozás a magyar jogrendszerben a szóbeli végrendelet eseteinek kivételességében és annak időleges hatályában jut kifejezésre.⁷¹ A kivételesség a Ptk. 7:20. §-ban írtakkal ölt testet, ugyanis kimondja, hogy szóbeli végrendeletet csak az tehet, aki életét fenyegető olyan

⁷⁰ Orosz: Bírői gyakorlat füzetek im. 96. o.

⁷¹ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im.191. o.

rendkívüli helyzetben van, amely írásbeli végrendelet tételét nem teszi lehetővé.⁷² Míg a szóbeli végrendelet időleges hatálya a Ptk. 7:45. §-ban jelenik meg. Ennek értelmében a szóbeli végrendelet hatályát veszti, ha az örökhagyó a szóbeli végrendelet feltételül szolgáló helyzet megszűnése után megszakítás nélkül harminc napon át nehézség nélkül alkotott volna írásbeli végrendeletet.⁷³

6.1. Szóbeli végintézkedési képesség

Szóbeli végrendelet készítése csak annak a személynek lehet, aki egyébként írásbeli magánvégrendelet formájában érvényesen végintézkedést tehetne, ugyanis korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében vagyoni nyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú érvényesen kizárólag közvégrendeletet tehet. Ebből adódóan nekik szóbeli végintézkedési képességük akkor sincs, ha egyébként a szóbeli végrendeletre meghatározott egyéb törvényi feltétel fennállna.⁷⁴

6.2. Az életet fenyegető rendkívüli helyzet

A szóbeli végrendelet érvényes létrejöttének egyik konjunktív feltétele – ahogyan arra az előbbiekben is utaltam – az életet fenyegető rendkívüli helyzet fennállta. A Ptk. alkalmazási körében továbbra is megfelelően irányadó a PK 88. számú állásfoglalás a szóbeli végrendelet feltételeit illetően. A PK 88. számú állásfoglalás rögzíti, hogy az életet fenyegető rendkívüli helyzet - mint egyik feltétel - megvalósulhat akár olyan váratlan hirtelenséggel fellépő okok alapján, amelyek kívülről közvetlenül fenyegetik a végrendeletkészítő életét, akár pedig a végrendeletkészítő személyében rejlő olyan belső (élettani) okok alapján, amelyek az életét a halál közvetlen bekövetkezésével fenyegetik. Az utóbbi esetben nem lehet különböztetni aszerint, hogy a rendkívüli jelleget öltött egészségi állapotot - azzal oksági kapcsolatban álló vagy nem álló - valamely betegség megelőzte-e vagy sem. Az állásfoglalás iránymutatást tartalmaz az életet fenyegető rendkívüli helyzet megítélésére, utalva arra, hogy e feltétel szempontjából orvosi szakkérdés lehet az, hogy a végrendeletkészítő életét fenyegető helyzetben volt-e, a

⁷² Ptk. 7:20. §

⁷³ Ptk. 7:45. §

⁷⁴ Anka Tibor: Szóbeli végintézkedési képesség. In: Osztovits András (szerk.) A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Budapest, Opten Informatikai Kft. 2014. 475. o.

rendkívüliség azonban már elsődlegesen jogi fogalom, amelyhez az orvosszakértő tényadatokat közölhet.⁷⁵

A következetes bírói gyakorlat szerint az örökhagyó életét fenyegető rendkívüli helyzetben szorosán az örökhagyó személyére nézve kell fennállnia, ekként nem lehet érvényes szóbeli végrendeletet tenni, ha az életveszély általában vagy széles körben fennállott ugyan, de személy szerint az örökhagyóra ilyen veszély reálsan nem állott fenn. Az életveszély fennállását objektíve kell mérlegelni, nem elég, hogy a végrendeletkészítő magát életveszélyben érezte, ha az átlagos emberi megítélés szerint az életveszély rá nézve nem állott fenn.⁷⁶

Az életveszélyen túlmenően feltétele a szóbeli végrendelet érvényességének, hogy a végrendeletkészítő érvényes írásbeli végrendeletet ne tudjon tenni. A PK 88. számú állásfoglalás szerint e feltételnek is objektíve kell fennállnia. Az állásfoglalás c) pontjának indokolása alapján azt, hogy e feltétel fennállt-e, körültekintő egyéniesítéssel kell elbírálni, figyelemmel a végrendeletkészítőnek egyrészt a fizikai, másrészt a pszichológiai állapotára, minthogy az utóbbinak is lehet objektív alapja, még ha annak vizsgálata körülményesebb is.⁷⁷

A BDT.2022.4566. sz. döntés kimondja, hogy a szóbeli végrendelet érvényesen csak a törvény szerinti konjunktív feltételek végrendelet tételkori együttes – egyidejű és valóságos – fennállta esetén tehető. A szóbeli végrendelet érvénytelen, ha a végrendeletkészítő - az életét fenyegető rendkívüli helyzet fennálltától függetlenül - írásbeli végrendeletet tehetett volna.⁷⁸ Habár a Ptk. szabályaiból kikövetkeztethető, ugyanakkor fontos, hogy a BH2022.260. sz. határozat hangsúlyozza azt, hogy a végrendelet érvénytelenségének megállapítása iránti perben a felek perbeli állásától függetlenül a végrendelet létrejöttének a bizonyítása azt terheli, aki az alapján örökölni kíván, illetve a szóbeli végrendeletre alapított igény elbírálásánál elsődlegesen abban kell állást foglalni, hogy az örökhagyó tett-e szóbeli végrendeletet.⁷⁹

Fentiekből kitűnik, hogy a bírói gyakorlat kifejezetten hangsúlyozza a szóbeli végrendelet kivételes jellegét, továbbá azt a szempontot, hogy az életet fenyegető rendkívüli helyzetet objektív módon kell megítélni, azaz nem elégséges a szóbeli végrendeletet tenni kívánó személy szubjektív tudata az életveszély vonatkozásában.⁸⁰

6.3. A szóbeli végrendelet létrejötte

⁷⁵ PK 88. számú állásfoglalás

⁷⁶ Sándor im. 31 o.

⁷⁷ PK 88. számú állásfoglalás

⁷⁸ BDT 2022.4566.

⁷⁹ BH2022.260.

⁸⁰ Boóc Ádám: Öröklési jogunk néhány aktuális kérdése. = Közjegyzők Közlönye 2024/2. szám; 53. o.

A szóbeli végrendeletnek alaki szempontból négy érvényességi követelménye van a Ptk. 7:21. §-a értelmében, eszerint:

- a végrendelezőnek a végakarátát egész terjedelmében szóban kell előadnia;
- ennek két tanú együttes jelenlétében kell történnie;
- a végakarát kijelentésének a tanúk által értett nyelven kell történnie vagy ha az örökhagyó jelnyelvet használ, a tanúknak is érteniük kell az általa használt jelnyelvet; valamint
- a végrendelezőnek nem csupán a végakarát tartalmát, hanem azt is ki kell jelentenie, hogy a szóbeli nyilatkozat az ő végrendelete.

Az előbbieken felsorolt feltételek egymással konjunktív viszonyban állnak, azaz bármelyik hiánya a végrendelet érvénytelenségét eredményezi.⁸¹

6.4. Az ügyleti akarat

A szóbeli végrendeletnek is alapvető feltétele a végrendelező ügyleti akarata. Az örökhagyónak tudatában kell lennie annak, hogy végrendeletet tesz, szándékának erre kell irányulnia és kijelentéseinek ezt kell kifejezésre juttatnia. Ekként nem tekinthető szóbeli végrendelezésnek az az eset, ha az örökhagyó a jövőben alkotandó végrendelete tartalmának ad hangot.⁸² Nem minősül szóbeli végrendeletnek az örökhagyó azon szándékának két tanú jelenlétében történő kinyilvánítása sem, hogy a jövőben ügyvéd által szerkesztendő végrendeletében kit kíván majd örökösévé nevezni, ebben az esetben ugyanis szintén hiányzik a szóbeli végrendelet alkotására irányuló szándék.⁸³

A Kúria Pfv.21.300/2021/6. számú határozatában rögzítette, hogy szóbeli végrendelet esetén szükségszerű követelmény, hogy az örökhagyó a nyilatkozatát végintézkedésnek tekintse és a végrendeleti tanúk is tudatában legyenek annak, hogy szóbeli végrendelet tételénél tanúként működnek közre.⁸⁴ Ez utóbbi megállapítás a Fővárosi Törvényszék P.20601/2022/50. számú határozatából is kiolvasható az alábbiak szerint „a következetes bírói gyakorlat szükségesnek találja, hogy a végrendeleti tanúk tudatában legyenek annak, hogy végrendelet tételénél működnek közre (Pfv.II.21.912/2000/5., Pfv.I.22.167/2009/4., Pfv. I.20.773/2010/4.)”.⁸⁵

6.5. A szóbeli végrendelet tanúja

⁸¹ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im. 191-193. o.

⁸² Anka: Második rész. Végintézkedésen alapuló öröklés. im. 479-480. o.

⁸³ BH 2007.297.

⁸⁴ Kúria Pfv.21300/2021/6.

⁸⁵ Fővárosi Törvényszék P.20601/2022/50.

Szöbéli végrendelet esetén a tanúk szerepe – azon túl, hogy előadásuk döntő lehet annak megítélésénél, hogy az örökhagyó a törvény által szóbeli végrendelet tételéhez megkívánt rendkívüli körülmények között volt-e – lényegesen nagyobb, mint írásbeli magánvégrendeletnél. Eszerint:

- tudniuk kell arról, hogy végrendelet tételénél tanúskodnak, azaz ismerniük kell a tanúkenti szerepüket (lásd: Kúria Pfv.21300/2021/6., Fővárosi Törvényszék P.20601/2022/50. számú határozata);
- egymásról is tudniuk kell azt, hogy végrendelet tételénél tanúként vesznek részt;
- képesnek kell lenniük a végrendelező személyazonosságának tanúsítására;
- mindkét tanúnak értenie kell azt a nyelvet, melyen az örökhagyó végrendelezik;
- a végrendelet tartalmáról közvetlenül a végrendelezőtől kell tudomást szerezniük;
- mindkettőjüknek meg kell jegyezniük és kétely esetén bizonyítaniuk kell a végrendelet tartalmát;
- ez a vallomás alkalmas lehet arra is, hogy ebből kiderüljön: az adott nyilatkozat a végrendelező végrendelete; noha azt a végrendelező nem a törvény szó szerinti szövegével maradéktalanul egyező módon juttatja kifejezésre. (PK 88. számú állásfoglalás e) pontja)⁸⁶

Önmagában a végrendeleti tanúknak részben, de nem a szóbeli végrendelet érdemére vonatkozóan eltérő vallomása a szóbeli végrendeletet nem teszi érvénytelenné. A tanúk vallomását mindig az egyéb peradatok körében értékelve lehet megállapítani azt, hogy a vallomások között lényegi eltérés nincs, ezért megalapozottan levonható az a következtetés, hogy az örökhagyó kit nevezett örökösének.⁸⁷

Mindazonáltal a tanú személyére nézve, valamint az ő és hozzátartozója érdekeltségére tekintettel megállapított összeférhetlenségi szabályok azonosak az írásbeli magánvégrendeletre megállapított korlátozásokkal.

VIII. Zárógondolatok

⁸⁶ Orosz: Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György) im. 193. o.

⁸⁷ BDT 2000.287

Az öröklési jogviszonyok a magánfelek legbensőségebb viszonyai közé tartoznak, így a magánautonómia elvéből is következik, hogy az egyén önrendelkezési jogosultsága a halál esetére is kiterjed.⁸⁸ Ennek megfelelően az Alaptörvény XIII. cikke kifejezetten védelmezi az örökléshez való jogot is.

Garanciális jelentőséggel bír, hogy a vagyonról történő, halál esetére szóló rendelkezéseket írásba kell foglalni, és ezeknek a nyilatkozatoknak minősített írásbeliségi feltételeknek kell megfelelniük, mégis elmondható, hogy Magyarországon hagyományosan alacsony fokúnak tekinthető az írásbeli végintézkedés tételére való hajlandóság. Ennek oka lehet a törvényes öröklés rendjének széles körű elfogadottsága, de akár a társadalom ilyen irányú jogtudatosságának alacsony foka is.⁸⁹

A Magyar Országos Közjegyzői Kamara 2021-as, több mint háromezer választ eredményező online felméréséből kiderült, hogy mindössze a válaszadók 14 százalékának van végrendelete, míg 29 százalék szükségesnek tartotta a végrendelet készítését, de még nem tette meg. A felmérés szerint a magyarok alig kilenc százaléka készített végrendeletet kifejezetten a pandémiára hivatkozva. A válaszadók több mint a fele (51 százaléka) közjegyzőhöz fordulna, és közvégrendeletet tenne, amennyiben végakaratot készítené, 25 százaléka ügyvéd segítségét kérne, 24 százalékuk maga írná meg és kevesebb mint egy százalékuk kérne meg más személyt a végintézkedés megírására.⁹⁰ A Magyar Országos Közjegyzői Kamara tájékoztatása alapján ugyanakkor az látható, hogy a 2022 évben tovább növekedett a végrendelező száma, mintegy tíz százalékkal többen tettek végintézkedést közjegyző közreműködésével, mint 2021-ben. A MOKK közleménye szerint a végintézkedés számának növekedése immár többéves tendenciát mutat. Míg a rendszerváltás környékén az emberek túlnyomó többségének nem volt miről rendelkeznie, addig az elmúlt három évtizedben megerősödött a középosztály és létrejött egy jelentős vállalkozói réteg, amelynek tagjai már sokszor előre, tudatosan megtervezik a magánvagyonuk átörökítését. Sokan az élethelyzetük miatt rendelkeznek előre a vagyonuk sorsáról: a végrendelezők között gyakran vannak olyan személyek, akiknek több kapcsolatukból is született gyermekük, ezért mindenképpen rendezni szeretnék a családban a vagyoni viszonyokat, hogy a halálukat követően az örökösök között ne merüljön fel öröklési jogi vita. A társadalmi viszonyok folyamatos változása nyomán

⁸⁸ Pusztahelyi Réka: A végrendelező akaratának tisztességtelen befolyásolása. = Jogtudományi Közlöny 2021/9. 397. o.

⁸⁹ Grad-Gyenge Anikó: Szó elszáll – Szóbeli ígéretek értelmezése az öröklési jogban. = Jogtudományi Közlöny 2023/7-8. 336. o. [rövidítés: Grad-Gyenge im.]

⁹⁰ <https://kozjegyzotkeresek.hu/article.php?id=816> 2024. november 26.

gyakori jelenség továbbá, hogy élettársak végrendekeznek egymás javára, ugyanis ők a törvényes öröklési rend szerint nem örökölnék egymás után.⁹¹

Az elmúlt évek-évtizedek bírói gyakorlata azt a képet mutatja, hogy az örökhagyó bár szándéka szerint nem feltétlenül a törvényes öröklés rendjében kívánja hátrahagyni a vagyont, mégsem gondoskodik megfelelően a végakarátának írásba foglalásáról, vagy amennyiben erről gondoskodik, úgy a nyilatkozata más hibában szenved. Az ennek okán felmerülő jogi, illetve emberi konfliktusok megoldása a jogalkalmazás során – a jogviták ténybeli szempontból összetett jellegére tekintettel – nehézségeket okoz, és sok esetben a hagyatéki vagyon sorsának megnyugtató rendezését évekre megszakítja.⁹² A fentiekre tekintettel, álláspontom szerint rendkívül fontos lenne, ha az illetékes szakpolitikai szervek, valamint a végintézkedések törvényes rendben történő megalkotásában közreműködő köztisztviselők, a lehető legszélesebb körben végeznének edukációs tevékenységet, amelynek révén a közvélemény megismerhetné a szabályszerű végrendekezés lehetséges módjait és rendjét.

Szekszárd, 2024. november 26. napja

⁹¹ <https://mokk.hu/tovabb-nott-a-vegrendekezo-k-szama/>;
https://www.penzcentrum.hu/egeszseg/20230417/rengeteg-magyar-tevhitben-el-az-orokles-kapcsan-ezt-sokan-nem-tudjak-oriasit-bukhatnak-1136094?fbclid=IwAR32ONnDN858000QOydZ0v-RVBSuCjshmBQCLJs5zIp-gNg_xhOdrfLpAtOs 2024. november 26.

⁹² Grad-Gyenge im. 337. o.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Anka Tibor: Második rész. Végintézkedésen alapuló öröklés. In: Osztovits András (szerk.) A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Budapest, Opten Informatikai Kft. 2014.
2. Anka Tibor: Szóbeli végintézkedési képesség. In: Osztovits András (szerk.) A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Budapest, Opten Informatikai Kft. 2014.
3. Barzó Tímea - Juhász Ágnes - Pusztahelyi Réka - Sági Edit: Öröklési jog. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2016. 28.
4. Boóc Ádám: Öröklési jogunk néhány aktuális kérdése. = Közjegyzők Közlönye 2024/2. szám;
5. Dr. Orosz Árpád: Változások az öröklési jogban = Jegyző 2013/6. szám. 24-26. o.
6. Grad-Gyenge Anikó: Szó elszáll – Szóbeli ígéreték értelmezése az öröklési jogban. = Jogtudományi Közlöny 2023/7-8.
7. Hornyák Zsófia: A végintézkedési szabadság érvényesülésének kérdése a mezőgazdasági földek öröklése esetén. In: Gellén Klára (szerk.): HONORI ET VIRTUTI Ünnepi tanulmányok Bobvos Pál 65. születésnapjára , SZTE ÁJTK Üzleti Jogi Intézet, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2017.
8. <https://kozjegyzotkeresek.hu/article.php?id=816> 2024. november 26.
9. https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=759&body_value= 2024. december 2.
10. https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=763&body_value= 2024. december 2.
11. <https://mokk.hu/tovabb-nott-a-vegrendelkezo-k-szama/>;
<https://www.penzcentrum.hu/egeszseg/20230417/rengeteg-magyar-tevhitben-el-az-oro-kles-kapcsan-ezt-sokan-nem-tudjak-oriasit-bukhatnak-1136094?fbclid=IwAR32ONnDN858000QQydZ0v-RVBSuCjshmBOCLJs5zJp-gNgxhOdrfLpAtQs> 2024. november 26.
12. <https://mokk.hu/vegrendeletek-orszagos-nyilvantartasa-vony/> 2024. november 26.
13. Leszkoven László: Gondolatok a végrendelet aláírásának módjáról. = Közjegyzők Közlönye 2012/1. 13-14. o.
14. Orosz Árpád, In: Polgári jog, bevezető és záró rendelkezések, az ember mint jogalany, öröklési jog. Az Új Ptk. magyarázata I/IV. (szerk: Wellmann György), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2013.

15. Orosz Árpád: A Földforgalmi törvény ejtette sebek a Ptk. végintézkedésen alapuló öröklési szabályain. = Közjegyzők Közlönye 19. évfolyam 2015/5
16. Orosz Árpád: Végrendelet. In: Osztovits András (szerk.) Bírói gyakorlat füzetek 1., Opten Informatikai Kft. Budapest, 2012.
17. Pusztahelyi Réka: A végrendelező akaratának tisztességtelen befolyásolása. = Jogtudományi Közlöny 2021/9.
18. Sándor István: Polgári Jog III. Az öröklési jog, a családi jog. Patrocinium Kft. Budapest, 2018.
19. Varga István: Érvénytelen végrendelet teljes bizonyító erejű magánokiratban. = Közjegyzők Közlönye 14. évfolyam 2010/5. szám
20. Vékás Lajos: Öröklési Jog. Eötvös József Könyvkiadó. Budapest, 2014.
21. Weiss és Vékás, In: Vékás-Gárdos Ptk. Kommentár. 2388. o. Idézi: Miczán Péter: A jogvesztéssel fenyegető (in terrorem) végrendeleti kikötésekről – a rosszhiszemű perindítás jogügyleti korlátozásáról II. = Közjegyzők Közlönye 2017/1.

BÍRÓSÁGI HATÁROZATOK és KOLLÉGIUMI ÁLLÁSFOGLALÁSOK

1. BDT 2000.287
2. BDT 2022.4566.
3. BH 2001. 576
4. BH 2007.297.
5. BH 2008. 122
6. BH 2022.260.
7. EBH2005. 1210.
8. Fővárosi Ítéltábla 1.Pf.20.282/2019/3/II.
9. Fővárosi Ítéltábla Pf.20.087/2024/8.
10. Fővárosi Ítéltábla Pf.20.087/2024/8.
11. Fővárosi Ítéltábla Pf.21079/2010/4.; közzétéve BDT 2011.2433.
12. Fővárosi Törvényszék P.20601/2022/50.
13. Győri Ítéltábla Pf.20.034/2022/6.
14. Kúria 2.2016.PJE. számú határozata
15. Kúria Pfv. II. 21.181/2020/5.; közzétéve BH 2021.12.334
16. Kúria Pfv.20.449/2020/4.
17. Kúria Pfv.21.495/2015/3.; közzétéve BH 2016.10.279.
18. Kúria Pfv.21300/2021/6.
19. Kúria Pfv.I.20.492/2014/4.
20. Kúria Pfv.I.21.846/2011.
21. Legfelsőbb Bíróság P.törv.II.20.063/1981. sz., közzétéve BH 1981. 320
22. Legfelsőbb Bíróság P.törv.II.20.120/1979.; közzétéve BH 1980.92.
23. Legfelsőbb Bíróság P.törv.II.20.869/1985.; közzétéve BH 1986.277.
24. Legfelsőbb Bíróság Pfv.I.21.936/2009.
25. Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.21.946/2000.
26. Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.22.289/2006. közzétéve BH 2008.122.
27. Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.22.550/1994.; közzétéve BH 1996.5.259:
28. Pécsi Ítéltábla Pf.20.064/2023/10.
29. Pfv.V.22.530/1994.
30. PK 88. számú állásfoglalás
31. Szegedi Ítéltábla Pf.II.20.418/2020/5.